/ \

S
V 1'

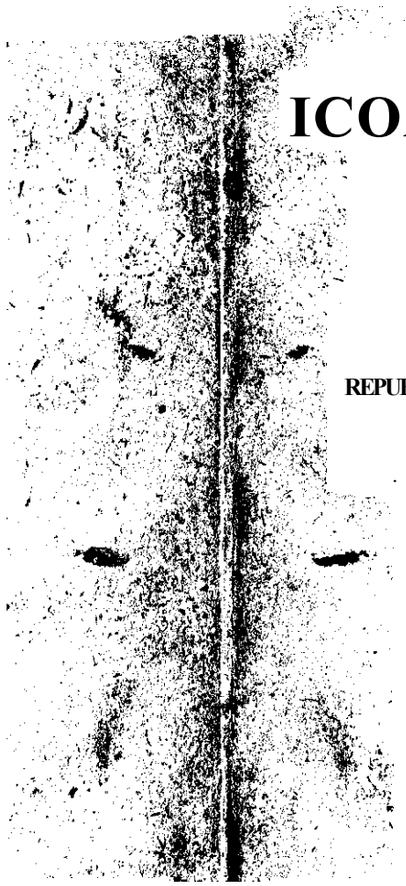

ICOANE VECHI

Şi

ICOANE NOUĂ

(«TIMPUL», DECEMBRE 1877)

REPUBLICATE CU PRILEJUL COMEMORĂRII A 20 DE ANI
DE LA MOARTEA SCRIITORULUI

. . ' DE K .

l* ACADEMIEI» J

„ I.

tlttMIÎ-DI-MUNTB
f IP O O R A FIA nlfE AMUL ROMÂNESC»
'•\ i m • ' •

PREFAŢA

in fruntea acestei retipăriri se cuvine a serfune •fiteva observaţii.

*Jntfo limbă minunată, cu o logică în aparenţă ne-xguămbilă, cu toate mijldacele poetice ale icoanei, fan-litoşă, ironiei, Eminescu, redactor la «Timpul» con-**J** yi#tywatorilor, expune şi in aceste articole teoria căi rvemca, veche era întreagă ,bună ai vremea nouă Â loată rea, şi aceasta din pricina înnoitorilor liberatt,\ fâră ştiinţă, talent,;practicaţi şi sinceritate;*

Cetitorul trebuie înştiinţat. Vechiul regim politic 'avea groaznice vicii de orientalism. Dar el cuprindea in sine o tradiţie serioasă şi fecundă, aşezăminte care . ifeyoriserâ din adlncul fiinţei noastre naţionale, datini 'j£$ţe corespundeau, însuşirilor noastre osebitoare, o viaţă t$rŞjjj/ralâ care era a tuturora fiindcă venia de la toţij o'iklidaritate care stringea necontenit laolaltă â lume

Le-am pierdut pe toate acestea, şi e o pierdere •Uriaşă.

*Sinceri mulţi din ei, nepregătiţi, mediocri cel mai mulţi, liberalii aă vrut să clădească pe Tuinele acestei clădiri modeste un noit palat în stil apusean, a cărui desăvirşîre era mlndria lor. îl avem: vara, ne arde, iarna, ne zgribulim de frig, umezeala năpădeşte p&**

reţii şi oasele noastre, fumul ne tnneacâ, praful ne~ înnâbuşă, mirosurile grele ne dezgustă, zgomotul în-- cunjurător ne ameţeşte. Dorim de vechea pace, răcoare, trăinicie, de vechile mirezme ale odăilor sănătoase.*

Nu le vom avea la loc niciodată. Vremea le~a luat, pe dreptate saü fără. în clădirea nouă trebuie în-- cepută însă o întreagă operă gospodărească de adap , tare, pe care ambiţioşii întemeietori aü despreţuit-o. A căzut casa bună a părinţilor noştri; datoria noastră , e să potrivim casa bună a copiilor noştri.*

Trecutul sănătos şi plin de cuviinţă ni va fi sfă tuitor şi îndreptător la tot pasul. Cu el ne vom înţelege' iarăşi, dar înţelegerea aceasta nu ne va duce la ură' oarbă şi stearpă, ci la iubire înţelegătoare, iertătoare şi muncitoare.*

In critică ne vom putea sprijini pe genialul înnaujtaş f- o vom corecta însă şi restringe, lnchinîndu-ne geninlet umbre, vom trece totuşi pe lingă durerea el pentru jcăuta munca noastră.

N. IoaGA.-

Icoane vechi şi icoane nouă.

I. Actualitatea[1].

Sociologia nii este până acum 6 ştiinţă, dar ea se , întemeiază pe un axiom, care e comun tuturor cu- noştinţelor omeneşti, .că adecă întimplăril'e concrete Jdin viaţa unul popor sint supuse unpr legi fixe, care Jucrează în mofl hotărît. şi inevitabil. Scriitori cari în *• • •• ' jJrivîrea ideilor lor politice sint foarte înnaintaţl, au .renunţat totuşi de a mal crede că Statul şi societatea sînt lucruri convenţionale, răsărite din libera învoială yreciprocă dintre cefăţen!; nimeni, afară de potaia de gazetari ignoranţi, nu mal pot susţinea că libertatea vo- iului, întrunirile şi parlamentele sînt temelia Unul Stat. De sint acestea sau de nu sînt, Statul trebuie să existe jgi e supus unor legi ale naturii, fixe, îndărătnice, ne- abătute în cruda lor consecinţă. Desebirea este că în via^t constituţională lupta pentru existenţă a grupu- • rilor societăţii care ştiu puţină carte, găseşte răsunet; f>e cînd în Statul absolutist acea luptă e regulată prin *o* putere mult mal înnaltă, a monarhului adecă, al cărui interes este ca, toate clasele să steie bine şi ca lupta xtintre ele să nu fie nimicitoare pentru vre una.

Nimic nu arată mal mult că spiritul public nu e

i «Timpul» din H Decembre. 1877.

copt, decit discuții asupra teoriilor constituționale., Această copilărie a spiritului nostru public se arată de- la începutul desvoltăril noastre moderne, din zilele în care cel d'intăiu tineri rău saii de ioc preparați s'aft întors din Paris, unde, uimiți de efectele strălucite a unei vieți istorice de o mie şi maî.bine.de ani, şi uitind că pădurea cea urieşească de averi, ştiință şi industrie are un trecut foarte lung in urmă-1, — aCf socotit a introduce aceiaşi stare la noi, introducmd formulele scrise ale vieții publice de acolo. E o zicală veche că, de al sta să numeri foile din plăcintă, nu mat ajungi s'o mănincl. Drept că e aşa, dar, cu toate aceste, acele fol există. Şi, dacă n'ar exista, n'ar ii plăcintă. Asămănarea e cam vulgară, dar are merituldî a ti potrivită. Condițiile plăcintei noastre constituționalr a libertăților publice.de care radicalii se bucură atiti, sint economice; temelia liberalismului'adevărat este a clasă de mijloc, care produce ceva, care, puind riiîna pe o bucată de piatră, îl dă o valoare înzecită şi înşutită de cum o avea, care face din marmură statuă, din in pînzătură fină, din fier maşine, din lină pos«, vtavurî. Este clasa noastră de mijloc în aceste condiții7 Poate ea vorbi de interesele el ?

Clasa noastră de mijloc consistă din dascăli şi din' ceva mal rău, — din advocați.

D.*X. bunăoară e plătit de Stat ca să învețe pe studenții de la Universitate limba romînă din punct de .vedere filologic şi Istoria Rominilor, două obiecte pe care nu le cunoaşte de loc.

Să' ne înțelegem. Nu avem pretențiunea ca profe* sorii noştri să fie genii. Departe grivade iepure. Dao . in împrejurări normale, acest domn, ajuns din întimplare profesor, s'ar fi pus pe învățat carte şi, fiindcă .nit este cu totullul tot mărgenit, încît să aibă nevoie de a fi instalat într'un spital de nevolnici, ar fi ajuns să poată

împărtăşi studenților ceia ce aii aflat alții, de ex. învățații streini, despre limba romînă, H-ar fi arătat calea bună şi bătută de oameni mal cuminți, încît s'ar fi împlinit teoria unul pedagog frances, că un şcolar poate învăța de la profesorul său mal mult decîtştie acesta însuşi. Atunci nu l-am fi auzit susținînd pe d. **X.** autenticitatea cronic2l lui Hurul, autenticitatea unei scrieri,- care, pentru filologii elementari chiar, e o galimație deplină şi un falsificat greoiii, pe care-l cunoşti* ca atare la cea d'intăiu vedere.

Dar, împrejurările nefiind normale, d. X. nu învață nimic, ci face politică. Drepturile imprescriptibile, libertatea alegerilor, responsabilitatea ministerială, suveranitatea poporului sînt cuvinte care se învață pe de rost **într**'un sfert de ceaB şi care-1 ridică pe om la noi în țară, făcind de prisos orice mupcă intelectuală. Căci natura comună nu munceşte decît de silă. Silit de împrejurări normale, d. **X.** ar fi devenit un profesor mediocru; nesilit de nimenea, se simte în sat fără cinl şi umblă cu minile în şolduri, lasă şcoala pustie şi vine la Bucureşti ca să-şl facă mendrele şi şă-şl deie 6 importanță, pe care natura n'a voit să i-o deie'.

Tot astfel e d; Y. şi bună parte din cumularzii Universităților. Am luat profesori de Universitate, pentru că un institut înnalt de cultură poate ilustra mal clar 'starea noastră de decadență. Şi cine plăteşte oare pe aceşti domni din clasa de mijloc, a' căror mini şi inteligență nu produc valori de un ban roşu măcar? în linia "din urmă munca țeranulul, care ca dorobanț moare pe cîmpul de războiți, ca muncitor se spetește plătind dări, pentru a ținea pe umerii lui o clasă de trîntorl netrebnici.

i A. Viaauti.

Ce să mal zicem de advocaţi ?

întorşi din străinătate, el nu şi-au dat silinţa să înveţe legile şi datinile pămintului, să codifice obiceiurile naţiei romaneşti, ci au introdus pur şi simplu codicele pe care le învăţaseră la Paris, ca şi cind poporul romanesc a fost în trecut un popor de vite, fără legi, fără obiceiuri, fără nimic, şi trebuia să i se aducă toate celea de-a gata din cea mal renumită fabrică. Dar, în genere, advocaţii sînt inteligenţele cele mal stricate din lume. Căci, intr'adevăr, ce credinţe poate avea un om, care azi susţine, mine combate unul şi acelaşi lucru, un om a cărui meserie este să dovedească că negru-I alb şi albu-I negru ? Oricît de bună morişcă intelectuală ar avea, ea se strică cu vremea şi devine incapabilă de a afla adevărul. De aceia cele mal multe din discuţiile adunărilor au caracterul de cîrciocurişi apucături advocăţeştî, de căutare de noduri in papură, de vorbe înşirate şi fire încurcate.

Acestea sînt elementele, cărora legile noastre franţuzeşti li dau in stăpînire ţara. Plebea de sus face ; politică,. poporul de jos sărăceşte şi se stinge din zi în zi de mulţimea greutăţilor ce are de purtat pe umerii lui, de greul acestui aparat representativ şi administrativ, care nu se potriveşte de loc cu trebuinţele lui simple, şi care formează numai mii de pretexte pentru înfiinţare de posturi şi parapostarF, de primari, notari şi paranotarî, toţi aceştia plătiţi cu bani peşin din munca lui, pe care trebuie să şi-o vinză pe zeci de ani înnainte, pentru a susţinea netrebnicia Statului rdmin.

Ce caută aceste elemente nesănătoase în viaţa publică a Statului ? Ce caută aceşti oameni, cari pe calea Statului voiesc să cîştige avere şi onoruri, pe dind; Statul nu este nicăirl altceva decît orgahisarea cea mal simplă posibilă a nevoilor omeneşti ? C» sintw

păpuşi, care doresc a trăi fără muncă, fără ştiinţă, fără avere moştenită, cumullnd cîte trei, patru însărcinări publice, dintre care n'ar putea să împlinească ^nicl pe una în deplină conştiinţă ?NCe caută d. X. procesor de Universitate, care nu ştie a scrie un şir de limbă romanească^ care n'are atîtea cunoştinţe positive, pe cîte are un învăţător de clase primare din ţerile tecine, şi care- cu toate acestea pretinde a fi mare politic şi om de Stat ?

Ce caută ? Vom spune noi ce caută.

Legile noastre sînt străine; ele sînt făcute pentru tm stadiu, de evoluţie socială, care în Franţa a fost, la noi n'a fost încă. Am făcut strane în biserica naţionalităţii noastre, neavînd destul notabili pentru ele, .am durat scaune care trebuiau umplute. Nefiind oameni vrednici, cari să constituie clasa de mijloc, le-aii umplut caraghioşii şi haimanalele, oamenii a' căror inuncâ şi inteligenţă nu plăteşte un ban roşu, stirpiturile, plebea intelectuală şi morală, Arionil de tot soiul, oamenii cari riscă tot pentru că n'au ce pierde: tot ce-I mal de rînd şi "mal înjosit în oraşele poporului romanesc, căci, din nefericire, poporul nostru stă ţe muchea ce desparte trei civilisaţil deosebite: cea slavă, cea occidentală şi cea asiatică, şi toate lepă-,-daturile Orientului şi Occidentului, greceşti, jidoveşti, bulgăreşti, «se grămădesc in oraşele noastre, iar copiii acestor lepădături sînt liberalii noştri. Şi, cind loveşti în el,'zic că loveşti in tot ce-I românesc şi că eşti râfiRomîn.

Intr'adevăr d. Serurie, care a scriă-'un voium de poesil «greceşti», d. Andrunopulos, care batjoureşte armata noastră puind-o să joace la circ, d-nil *C,*. A. JRosetti, Carada, Cândiano, tot nume vechi de care /oieşte textul cronicelor României, sînt singurii Romînl. adevăraţi; iar noi ţeranil, mici şi mari, căci,la urma

urmelor, tot țeranl sîntem, noî, băştinaşii .din țerile acestea, sîntem străini, cari vindem țara cui ni dă mal mult pe ea.

Liberalii sint smîntina şi temeiul României, noi sîntem nişte rămăşiţe din vechile populaţiunî autohtone, care nu merită să fie băgate în samă. De! iertaţi-ne, boieri, Arioneştl şi Cărădeştî, că ni s'a părut şi nouă, biet, că trăim in ţara noastră şi avem de zis-o vorbă. Iertaţi-ne pentru că nu băgasem de seamă că sîntem in Bulgaria, iertaţi-ne apoi că n'am voit să ne batem pentru bieţii QrecI şi Bulgari.

Nu vedeţi că ne-am supus stăpinilor ? Nu vedeţi că ni-am trimis copil la junghere, pentru ca d. Anghelescu să poată culege lauri pe pielea lor? Baauajuns ca pană şi cioro-horô, ruminas de laie, alb ca pana corbului, să scoată gazetă, în care să ne batjocurească în toate zilele'. Nu vă e destul, niilostivl stăpinî?

Dar acum, de ne veţi fi iertat sau nu, să stăm Ia vorbă gospodărească şi să vă întrebam, ce poftiţi d-tfoastră ? Şi, ca să ştim că aveţi dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceţi ? Arătaţi-ne în adunările d-voastră pe represintanţiî capitalurilor şi fabricilor marljpe represintanţiî clasei de mijloc, care să se deosebească de fabrica de mofturi a «Telegrafului», şi a «Romînulul», şi de fabrica d-voastră de palavre, din Dealul Mitropoliei ? Căcî nu credem să puteţi cere ça noi să confundăm mătăsăriile de Lyon cu bfagomaniile d-luï N. Ionescu, nici postavurile de Manchester cu isteţiile d-lul Popovicl-Ureche.

Ciudată ţară intr'adevăr ! Pe cel* mal mulţi din aceşti domni Statul i-a crescut, adecă i-a hrănit prin in-; teroate,-ca după aceia >săfŞl cîştige, printr'un meşteşug cinstit, pînea de toate zilele.

Dar Statul a ajuns la un resultat cu totul contrar. După ce aceşti domni şi-au mîntuit aşa-numitele stu-» dil, vin iar la Stat şi cer să-I căpătuiască, adecă să-I hrănească pană la sfirşitul vieţii. Dar nu-I numai atăta<

Dumnealor vor să facă pe boieri'. 3,4,500 de franci pe lună nu-l liniştesc şi nu-i fac să se puie pe muncă pentru a deveni folositori naţiei, de pe spinarea căreia trăiesc. Sint născuţi pentru lucruri mal înnalte, pentru deputăţii, minister, ambasade, catedre de Universitate, scaune îu Academie, tot lucruri mari la care cinstiţii lor părinţi, cari vindeau braga sau rahat cu apă rece, sau umblau cu patrafirul şi sfiştocul din casă în casă, nici nu visaseră — şi nici n'aveau dreptul să viseze, căci nu dedese naştere unor feţl-frumoşl cu stele în frunte, ci unor băieţi groşi la ceafă şi tîrzil la minte, de rînd, adesea foarte de rînd.

Căci din două una. Sau aceşti oameni sint toţi geniali şi prin «calitatea» muncii lor intelectuale merită locul pe care-l ocupă, sau, neproducînd niclo valoare, nerepresintlnd niclun interes general decit pe al stomahului lor propriu, trebuie reimpinşl în întunerecul ce Ji se cuvine.

Ţeranl? Nu sint. Proprietari nu, învăţaţi nici cit negrul supt unghie, fabricanţi— numai de palavre, meseriaşi nu, breaslă cinstită n'au, ce sînt dar ? Usurpatorl, demagogi, capete deşerte, leneşi, cari trăiesc din sudoarea poporului fără a o compensa prin nimic, ciocoi boierosl si fuduli, mult mal înfumurat! decit cobori-*ton)* din neamurile cele mal vechi ale terii.

De acolo pizma cumplită, pe care o nutresc aceste nulităţi pentru orice scînţeie de merit adevărat, şi goana învlerşunată asupra elementelor intelectuale sănătoase ale ţeril, pentru că, în momentul în care s'af desmeteci din beţia lor de cuvinte, s'ar mintui cu domnia demagogilor.

Intr'adevăr cum li s'ar deschide oamenilor ochii cind unul li-ar zice: «Ia staţi oameni buni! Voi plătiţi profe- «sorî, cari nici vă învaţă copiii, nici carte ştiu; plătiţi «judecători nedrepţi şi administratori cari vă fură, «căci niclunuia dintr'inşil nu'-I ajunge leafa. Şi aceştia «Vă ameţesc cu vorbe şi vă îmbată cu apă rece. Apoi «el toţi poruncesc, şi nimeni n'ascultă. Nefiind stă- «pînicari să-I ţie în frîu, el îşi fac mendrele şi vă să- «răcesc, crelndu-şl locuri şi locuşoare, deputăţii, pri- «mărîl, comisii şi multe altele, pe care voi le plătiţi pe «şin, pe cînd el nu vă dau nimic, absolut nimic în «schimb, ci, din contră, vă mal şi desbracă, după Ce voi ci-aţt înţolit. N'ar fi mal bine ca să stăpînească cel ce «n'au nevoie de averile voastre, avînd pe ale lor proprii ? «Sau cel puţin oameni cari, prin mintea lor aşezată, «vă plătesc ce voi cheltuiţi cu dînşil?»

«De aceea alungaţi turma acestor netrebnici, cari nu «muncesc nimic şi n'au n|mic şi vor să trăiască ca, «oamenii cel mal bogaţi, nu ştift nimic şi vreau să vă «înveţe copiii, şi n'au destulă minte pentru a se eco- «nomisi pe sine şi voiesc să vă economisească pe voi «totî.»

II. Paralele economice[1].

Trebuie să admitem că între anii 4830 şi 40 vor fi existat abusu'rl şi neajunsuri îndestule în ţerile noastre, pentru că neajunsurile se ţin de natura lumii acesteia, încît orlcînd ne putem ruga, ca bătrînil, câ să nu dea Dumnezeu atăta. necaz cit poate duce. în epoca aceia în care s'a născut Regulamentul, şi-au ivit eapulşi cele d'mtăm.idel liberale şi, ca totdeauna, relele de atunci afli fost atribuite claselor stăpînitoare. Dacă mergea' lumea rău, boierii erau de vină. Căci lipsiau garan-r

[1] «Timpul» din 13 Décembre 4877.

ţiile, lipsia suveranitatea poporului, lipsia controlul, abusurile erau la culme, toţl^ furau, şi liberalii ziceatt ' Daţi-ni nouă ţara, pe mină, şi veţi vedea ce-om face dintr'insa: cerul pe pămînt, nu alt-ceva! Ca şi acum, el făgăduiau marea cu sarea, ca şi acum causa tuturor relelor era că clasele privilegiate domniau, că dispuneau fără control de avuţiile ferii, că jupuiau lumea şi-şl făceau de cap.

Bun. S'aîi dus privilegiile. Astăzi naţiunea controlează tot ce se face; nu mal există abusurl, nici hoţii î sintem stăpinitl de *Ugî* absolut drepte, care ni garantează toate libertăţile ce sînt cu putinţă.

Sâ facem deci izvodul averilor noastre.

Avem în avere: Camere, Consilii comunale şi judeţiene, primari, notari, advocaţi, profesori de Universitate,; Academii, etc., etc, toate plătite cu bani în numărătoare.

Avem la datorii: o jumătate de miliard de franci datorie publică, o scădere regulată, atit a muncitorilor agricoli, cit şi a breslaşilor, o despoiare mal neîndurată a ţeranulul, ha sărăcirea claselor de sus, produsă prin sărăcirea generală, iar negoţ şi meserii în mini străine.

Am admis legiuiri străine? Ei bine nu le-am admis pentru Romin, cu trebuinţele căruia nu se potriviau, ci pentru elemente economice cu care se potriviau, si care ştiu a se folosi de dînsele. Am creat o atmosferă publică pentru plante exotice,' de care planta .autohtonă moare.

Căci azi, avem cele mal innaintate instituţii liberale. Control, suveranitatea poporului, codice, franţuzeşti, Consilii judeţene şi comunale. Stăm mal bine peptifu aceasta? Nu,.de zece ori mal rău, căci instf- tuţiile nouă nu se potriviau cu starea noastră de cultură, cu suma puterilor muncitoare de care dispunem*

cu calitatea muncii noastre, Incit trebuie să le sleim pe acestea, pentru a întreținea aparatul costisitor şi netrebnic al Statului modern.

Sintem țeranî, curată socoteală, şi țerăneşte ar fi trebuit să gospodărim. Țeranul, orlcît său la rărunchi ar avea, bani n'are, şi Statul modern are nevoie de bani. Un pas pe care-l face deputatul in Cameră, o prostie pe care o zice, costă pe țară bani, şi banul e muncă. Un şir, scris de un ajutor de ajutor de primar la sat, costă bani, şi banul e muncă. O prelegere rea, ținută la Universitate, costă bani, şi banul e muncă, în sfirşit banul este pretptindenea represintantul şi tălmăcirea citeață a muncii, intr'insul e sudoare şi putere musculară, şi, precum arătătorul pe ceasornic spune la numărul cutare cîte ceasuri aii trecut asemenea suma din buzunarul mieu arată cît s'a muncit pentru mine în, societatea omenească.

Dar va zice cineva: EI şi? Cu munca Romlnulul nu pot face Stat constituțional cu libertate, egalitate, fraternitate şi suveranitate? FranțujiI sint farmazonj, de au putut-o face, — şi noi să nu putem ? Nu sîntem noi oameni, şi nu putem să ne luăm dupădinşil? Adecă el să fie mal cu cap decit noi ?

Adşvărat. Franțuzul nu-I mal cu cap decît noi..., dar mal este un cusur la mijloc, care ne împiedecă saii ar fi trebuit să ne împiedece.

Franțuzul iea o bucată de metal în preț de 50 *Ae* parale, şi-ți face din ea un ceasornic, pe care ți-l vinde cu doi napoleoni; d-ta îl vinzi ocaua de lină cu un franc, şi el ți-o trimite înnapol supt formă de postav şMîieape aceiaşi oca 20 de franci; Franțuzul iea paie de orez, care nu-l țin nimica, şMl împleteşte din ele e pălărie, 'pe care nevasta d-tale dă trei sau patru napoleoni.

Nu-I mal cu cap, pentru că mintea nu se mănîncă

cu lingura, ci o moşteneşte omul de la,tată şi de la mamă, Incit un mocan poate fi tot atit de isteț *şi* deschis la cap ca şi un ceasbrnicar din Paris; numai vorba e că mocanul n'a deprins meşteşugul, şi de aceia cîştigă într'un an cit cîştigă meşterul din străinătate intr'o zi.

De aceia însă meşterul din Paris are de unde plăti Camere, Universități, teatre, biblioteci, ba chiar brînză de iepure, de-ar avea poftă de dinsa, poate s'o aibă. Dar noi, popor de țeranî, nu le putem toate acestea decît cu încetul, şi, unde Franțuzul e cu dare de mînă, noi trebuie să legăm paraua cu trei noduri, pentru că ceia ce un popor agricol nu are niciodată, sint banii.

Căci ce se 'ntîmplă într'adevăr?

Al vîndut ocaua de lină cu un franc, pe care-l ai în mină şi-l poți da iar, dar ea, cînd ți-a venit înnapol, te ține nu unul, ci douăzeci de lei. Cu ce împlineşti cusfurul de la unul pană la douăzeci, de unde mal iei încă nouăsprezece?

Neapărat, că din alțe producte, şi nu din lînă, deci din gr-iu. Dar grîul se produce cu osteneală multă şi spor puțin. Spre a produce un fir de grîu, îți trebuie o vară întreagă, şi-atuncl încă atirnă de la ploaie şi de la vint, de se va face sau nu, pe cînd meşterul străin a lucrat ocaua de lină şi i-a dat o valoare înzecită iii cîteva ceasuri. De acolo vine că țeranul trebuie să muncească o vară pentru a?pjăti un obiect de lux, comandat din străinătate.

Calitatea muncii industriale e alta. Un zugrav face o icoană bună, o vinde şi trăieşte cu îndestulare zece ani de pe dinsa; un tăietor de lemne munceşte zi cu zi, şi abia-şl ține zilele de azi pe mîne. Şi apoi ce deosebire între muncă şi muncă! Unul munceşte uşor şi cu, plăcere sufletească şi cîştigă mult, celalalt munceşti din greu şi cîştigă puțin. Este vre-o asămănare

între unul şj cellalt? Poate tăietorul de lemne, a cărui muncă prin calitatea el preţuieşte aşa de puţin, sase* măsoare vre-odată cu zugravul?

Dar aşa-1 şi naţia. O naţie care produce grîu, poate trăi foarte bine, nu zicem ba, dar niciodată nu va putea să-şl îngăduie luxul naţiilor industriale înnaintate.

Neapărat că nu trebuie să rămînem popor agricol, ci trebuie să devenim si noi naţie industrială, măcar pentru trebuinţele noastre; dar vezi că trebuie omul să înveţe mal întăiu carte şi apoi să calce a popă, trebuie mal întăiu să fii naţie industrială şi după aceia- abia să al legile şi instituţiile naţiilor industriale.

Să zicem, bună oară, că cineva are un palat .cît al' lui Vodă, şi venituri numai de pe un petec de cinzeci- de pogoane, — va putea el să ducă traiu de Domn, să ţie slugi multe de pe petecul lui de moşie?

Şi ce-I într'adevăr o naţie agricolă pe lingă una in- dustrială? CU un răzăş, oricit de vrednic fie, pe lingă- un boier cu 100.000 de pogoane intr'un hotar.

Poate să fie răzăşul cit de isteţ, cit de bun de gură' şi cît de harnic, să ducă traiul boierului, tot nu-l ţuv curelele, pentru că de unde nu-I nici Dumnezeu ni* poate lua. Acum poate înţelege oricare om cu minte, ce fel am putut introduce la noi instituţiile străinătăţile

Păpuşarii, care ca păpuşarii chiar sint cumplit de~ scumpe pentru noi, căci de-a putere-a fi tot n'am putut face nimic.

Acuma, după ce am văzut că suveranitatea,, liber- tatea, egalitatea şi fraternitatea ne .ţin o jumătate de* miliard datorie şi optzeci de milioane de franci pe an *, să vedem cit ne ţinea pe noi, popor sărac, ocirmuirea- jăfuitoare a boierilor.

[1] **Ce ar zice Eminescu dac'ar trăi azi şi ar vedea că datoria Statului a ajuns de un miliard ai jumătate lei şi că budgetul a~ nual a ajuns a fl 435 de milioane ? (K.) -**

iii'

ii

Douăzeci şi vre-o două de milioane pentru amîn- două ţerile uu două Scaune domneşti. Dar aceşti bani poate erau cheltuiţi în zădar. Populaţia săracă şi răii administrată poate că se stingea mal rău decît astăzi şi, la o vreme de foamete, doamne păzeşte, muriaü oameifil pe uliţi ?

la să vedem. Deschidem «Curierul romanesc» de la 1840, ni. de la 5 August, şi cetim următoarele:

«în anii 4837, 38 şi 39 s'aü născut 439.263, aü murit 90.207» — va să, zică în trei ani aü fost 48.993 de oameni spor in populaţie, saü, cură rătundă, 50.000 numai în Muntenia ; să punem pentru Moldova 40.000, căci populaţia se înmulţia acolo in acelaşi mod re- gulat ca şi dincoace.

Dar populaţia se înmulţeşte îit pittrat, mi în pro- gresiune aritmetică. Dacă ţinea tot Guvernul jăfuitor- al boierilor, astăzi aveam 8.000.000 de locuitori, pe cînd n'avem nici patru bune —, din contra populaţia romanească a terii noastre e azi mal mică decit la 4840.

Dar ce mal cetim încă în «Curierul romanesc» ?

«în magasiile de reserva se află depuse în vremea de trei ani din urmă 4.441.406 chile de porumb şi 299.700 de chile de meiü.»

Ce avem astăzi în magasiile noastre de reserva? Tot pe atitea chile de palavre liberale.

Dar ce mai cetim Încă?

«Capitalul «cutiilor satelor» din Principate s'a văzut în catagrafia din urmă la 2.357.483 de lei.»

Citi lei avem noi în cutiile satelor? Datorii, cîtă frunză şi iarbă, căci astăzi şi comunele rurale sînt datoare cu cite 40—20.000 de franci, precum Statul e dator cu cinci sute de milioane.

Dar boierii prădaţi şi eraü răi, zic liberalii. Haide să li facem pe plac şi să zicem şi noi că eraü para

focului şi varga lui Dumnezeji; zicînd-o, pe noi nu ne ţine parale, iar liberalilor li facem o plăcere.

Nu rămîne însă mal puţin sigur că populaţia se inmulţia, că ea, intlmplindu-se ani răi, nu era expusă şă moară de foame, că erau nunţi şi cumetrii multe şi prohoade puţine, încît şi popa era mal*cîştigat, pentru că la nunţi şi cumetrii mal mult chef se face decît la prohoade, şi toate eraii cu spor, pană şi cărările, pentru că părintele, cind se întorcea de la vre-un botez, în loc de-a umbla pe una, umbla pe cinci.

Dar poate avem azi mal multe garanţii de dreptate? Ia să vedem.

Stan găseşte azi o pungă înnainte de a fi p'ierdut-o Bran. Care-I urmarea judecătorească ?

Se descopere lucrul, şi Stan manlneă mal întliu bătaie de la primar şi de la subprefect, apoi e închis preventiv, pierde zece zile de lucru, cîte un franc, fac zece franci. Judecătorul de instrucţie îşi pierde ziua cu dhiăul, în loc de a se ocupa cu un delict mal complicat; deci punem leafa lui zece franci, fac 20. Judecata tribunalului corecţional ţine 10, iac 30. Stan e închis pe două luni de vară, cîte un' franc ziua, fac 60; la un loc, 90. Stan se întoarce acasă, şi-şl găseşte ogorul pîrloagă şi via paragină, pierzind munca unei veri; fac, zicem, 100, la un loc, 190. Stan găseşte dările neplătite şi-şl angajează munca pe un an,-ca să le plătească, ş. a. m. d. Cu un cuvînt: Stan e ruinat pe cîţlva ani pentru că a găsit o pungă înnainte de a o fi pierdut Bran, bez bătaia primarului şi subprefectului pe de-asupra.

Cum era înnainte?

Bran pîrâ pe Stan la boier şi-şl primia punga în? dărăt, iar Stan căpăta în schimbul pungii cinci beţe sănătoase, pe care le ţinea minte, şi apoi se ducea

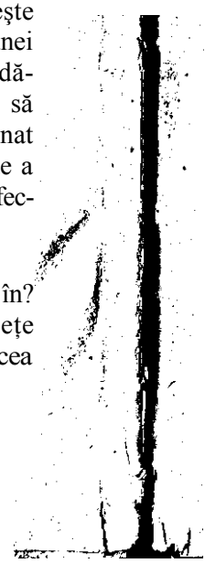

aaă-ŞÎ'^ţdâ de trebl. Scurt, drept şi—gratis. Azi mă-.nincă două-trei bătăi şi-şl pierde şi tot rostul.

Dar apoi în de obşte legi franţuzeşti ni*au trebuit <nouă? Pentrn împrejurarea ce pătimeşte un loc despre ^megieşi, pentru pescuirea unul iaz, pentru neîngăduirca la posesie, pentru a ii se alege părţile, pentru un vad .de moară ş. a. trebuiau legi franţuzeşti, în care să se vorbească despre «lapinl» ? Trebuiau miile de advocaţi, miile de primari şi ajutori de primari, notari, consilii jşi para-consilil!

Asta e curată socoteală de mofluz.

Şi ce avem în schimb? Poate o cultură mal mare?

De loc. Dacă cultura se judecă după scriitori", atunci vom trebui să constatăm, cu părere de răii, că Eliad §i Asachi ştiau.de zece ori mal multă carte decît dd. A. Rosetti, Costinescu, Carada şi Fundescu, că Anton Pann era un scriitor cu mal mult 'talenjt şi mal .de spirit decît o sută dintre ofticoşii cari fac astăzi jjesprit» prin gazete, că singura comedie. «Buna educaţie» a lui C. Bălăcescu e mal originală decît toate scrierile d-luî V. A. Ureche, la un loc; apoi să nu uităm că de generaţia aceia a urgisiţilor boieri se ţine pleiada scriitorilor noştri celor mal buni: Alecsandri, C. Negruzzi, Bolintineanu, DonicI, Bălcescu, •ţ, a., că oamenii ştiau o limbă frumoasă, vrednică şi înţeleasă de opincă ca şi de Vodă.

Apoi exista autoritate şi ascultare. De zicea Vodă un cuvînt, era bun zis; iar azi:..?

Azi porunceşte cînelul, cinele pisicii, pisica şoarecelui, iar şoarecele de coadă îşi atîrnă porunca.

Azi găseşti prin sate ordine ministeriale, cărora nu li se dă niclo urmare, deşi d. Primar a scris pe dîngele: «se va urma în conformitate cu ordinele d-lul Sinistru». Azi se împlinesc ordinele numai cind d.

prefect sau subprefect voiesc să se răzbune ^supra* unul conservator.

Statul e azi maşina, prin mijlocul căruia cei laşi ser răzbună asupra protivnicilor politici.

Iată la ce hal am ajuns cu suveranitatea poporului,- . libertatea, egalitatea şi fraternitatea.

Apoi bune sint ? — Bune, numai au un cusur. Nu se potrivesc.

III. Bătrîniî şi tinerii''.

Cu greu pricepe q minte de rînd că nu este în? lumea aceasta nicio stare de lucruri şi niciun adevăr" social veşnic. Precum viaţa consistă din mişcare, aşa . şi adevărul social, oglinda realităţii, este de-apururca în mişcare. Ceia ce azi e adevărat, mîne e îndoielniCj- şi pe roata acestei lumi nu suie -şi coboară numai sorţile omeneşti, ci şi ideile. în această curgere ob-- ştească a împrejurărilor şi a oamenilor stă. locului* numai asta, —adecă ciudat lucru, nu ceia ce e'n folosul oamenilor, ci ceia ce este spre petrecerea lor«-

Cetim azi cu plăcere versurile bătrinului Homer, cit care petreceau odată neamurile de ciobani din Grecia, şi imnele din Rig-Veda, pe care păstorii Indiei le îndreptau luminii şi puterilor naturii, pentru a le lăuda-- şi a cere de la dînsele iarbă şi turme de vite. Totaşa privim cu plăcere plăsmuirile celui mal- mare poetpe care l-a purtat pămîntul nostru, plăsmuirile lui Shakespeare, şi ne bucurăm de frumuseţe lor atita,. ba poate mal mult încă decît contemporanii lui, şi tot astfel privim statuile lui Phidias şi ale lui Praxis/ teles, icoanele lui Rafael, şi ascultăm musica lui Pa< lestrina. Tot astfel ne bucură portretul pe care-l facer Grigore Ureche Vornicul lui Ştefan Voevod cel îf are,

i «Timpul» din 14 Decembre 1877.

încît simţim şi azi plăcere cetind ce vrednic şi cu virtute Romîn a fost Măria Sa.

Dar nu tot astfel sînt gîndirile care ating folosul ..oamenilor, bunul lor traiu şi petrecerea lor unul lîngă altul fără a se prigoni şi fără a-şl amărî viaţa el. în de el.

Introducind legile cele mai perfecte şi mai Irumoâse intr'o ţară, cu care nu se potrivesc, duci societatea de ripă, orîcît de curat ţi-ar fi cugetul şi de bună inima. Şi de ce aceasta ? Pentru că — întorcîndu-ne la .cărarea noastră bătută —, orice nu-I icoană, ci viu, e .organic, şi trebuie să te porţi cu el ca şi cu orice organism. Iar orice e organic se naşte, creşte, se poate îmbolnăvi, se însănătoşează, moare chiar. Şi, precum sint deosebite soiuri de constituţii, tot asa lecuirea se rface întf'altiel, şi, pe cînd Stan se însănătoşează de o buruiană, Bran se îmbolnăveşte de dînsa şi mal rău.

Cum numim însă pe aceia cari zic c'au descoperit o singură doftorie pentru toate boajele din lume, un leac fără greş, care, de eşti nebun, te face cuminte, de-al .asurzit, te face s'auzl, în sfirşit, orlce-al avea, pecingene, chelie, ciupituri de vărsat, degerătură, perdea la ochi, durere de măsele, tot c'o alifie te unge şi tot c'un praf te îndoapă?

Pe un asemenea doftor l-am numi: şarlatan.

Ce să zicem acum de doftorii poporului romanesc, .cari la toate neajunsurile noastre tot c'un praf ne îndoapă, care cine ştie de ce o fi bun?

Da-I şoseaua rea, încît se fringe caru 'n drum? Libertate, egalitate şi fraternitate, şi toate vor merge bine. Dar se înmulţesc datoriile publice ? Libertate, .egalitate şi fraternitate dă oamenilor, şi s'or plăti. Da-I şcoala rea, da'nu ştiu profesorii carte, da'ţeranul sărăceşte, dar breslele dau innapol, dar nu se face grîu,

da-l boală de vite?... Libertate, egalitate şi fraternitate,, şi toate-or merge bine ca prin minune*

Am arătat, într'un rind, că aceste prafuri şi alifii ale liberalilor le-am luat de ni-I acru sufletul de ele şi tot răii. *

Or fi bune ele buruienele acestea pentru ceva, dar" se vede că nu pentru ceia ce ni lipseşte tocmai nouă.

Să vedem acuma cum aii ajuns liberalii la reţeta lor, bună pentru toate boalele şi pentru nicluna. în* veacul trecut a fost in ţara franţuzească tărăboiii mare,- pentru că Statul încăpuse prin risipa Curţii Crăieştf într'atîtea datorii, incit se introdusese monopol pană şt pentru vînzarea griului. Ajunsese cuţitul la os prin mulţimea dărilor şi prin tot soiul de greutăţi pe capul oamenilor, încît nu mal era chip decit să dai cu parul,, şi, sau să scăpl, sau să mori, decit să duci aşa viaţă.-

La noi, Vodă-Ştirbel pjeacă din Domnie lăsînd 46» milioane în Vistieria ţeril şi trei milioane în cutiile-satelor. Nu se potriveşte!

în Franţa toate dările eraii date în antreprisă, şf antreprenorii storceau toate clasele societăţii, pentru a hrăni Curtea cu trintoril el. La noi, dările se strîngeaii mare parte de-a dreptul, iar Vodă era boier cu stare, care trăia de pe moşiile lui, şi nici nu făcea vre-un lux de-acătărea. Iar nu se potriveşte!

în Franţa locurile de judecători şi din armată se cumpărau cu bani, şi dreptatea asemenea, la noi fiecine, după cită carte învăţase şi minte avea, putea să-ajungă alături cu coboritoril din neamurile cele mal vechi ale ţeril. Iar nu se potriveşte !

în Franţa nemulţămirea economică era ia culme f căci fiecăruia îl trebuia mal mult decit avea. Luxul şi modele istoviaii averile cele mal mart. La ***noi***, boierul moştenia o blană de samur de la străbunu-flăti, un şal turcesc de la bunu-său, un antereu de> citarea de la tată-său, avînd de gînd să le lase şi ne-potu-său, ca să se fudulească şi el cu dinsele. Şi fie-- care avea strinsură pentru iarnă, şi parale albe pentru zile negre; c'un cuvlnt fiecare avea mal mult decit ÎI trebuia, căci, pe atunci, Joată ţara era «conserva-toare». Iar nu se potriveşte !

Oare. ce făcuseră moşnegii, ca să merite urgia li-beralilor? Ce să facă? Ia pe cît iî ajunsese şi pe cH capul ! Biserici, mănăstiri, şcoli, spitale, flntînî, poduri, să li se pomenească şi lor numele, cînd va creşte iarba de-asupra lor. Şi încă una, pe care mal că era s'o' uitănu Mulţi din el au scos punga din buzunar şi-**au** trimes pe băieţii ce li s'au părut mal isteţi, «în-lăuntru», ca să înveţe carte, să se precopsească spre fericirea neamului. Şi-**au** crescut şerpi 'n sin cu alte cuvinte.

Căci acest tiaeret s'a fost dus într'o ţară bolnavă în privirea vieţii sociale. Clasele superioare, putred de bogate, aii ajuns acolo la o rafinare de plăceri, nemal pomenite in alte colţuri ale pămîntului ; producerile sănătoase în literatură şi artă făcuse loc picante-riilor de tot soiul, în sfîrşit orişice era mal căutat decît apa limpede şi răcoritoare de izvor. Apă cu parfum, apă cu zahăr, apă cu migdale, apă cu otravă, tot ce pofteşti^—numai apă de izvor nu.

Acolo, in loc să 'nveţe lucruri folositoare, adecă cum se ară şi se seamănă mal cu spor, cum faci pe copiii să priceapă mal bine cartea, cum se lecuieşte o durere de stomah, cum se ţese pinza şi se toarce inul, cum se fac talpe trainice la çisme şi alte lucruri folositoare de acest soiû, s'au pus aproape toţi pe po-litică, să afle adecă şi să descopere cum se fericesc neamurile şi cum se pun la cale ţerile. Adecă au adunat multă învăţătură dm «Figaro», «Petite répu> biiqùe française», şi, cu capul gol şi cu punga idem»

s'aii întors rîndurl, rîndurl în țară, ca să ne puie la cale. Această tinerime veselă şi uşoară trăieşte îh România si se trezeşte în Franța, trăieşte într'o tară săracă, şi-a deprins cu toate acestea obiceiurile bogatei clase de mijloc' din Franța ; are trebuințe de milionar şi bani mal puțini decît cinstita breaslă a ciobotarilor din alte țerl. Acest tineret, ce se caracterisează prin o rară lipsă de pietate față cu nestrămutata vrednicie a lucrurilor strămoşeşti, vorbind o păsărească conruptă în locul frumoasei limbi a strămoşilor, măsurind oamenii şi împrejurările cu capul lor strimt, şi desaprobînd tot ce nu încape în cele 75 dramuri de creier, cu care i-a înzestra trăutăcioasa natură, acest tineret, zic, a deprins ariile teatrelor de mahala din Paris şi, înnarmat cu această vastă ştiință, vine la noi cu pretenția de a trece de-a doua zi între deputați, miniştri, profesori de Universitate, membrii la Societatea Academică, şi cum se mal chiamă acele mii de forme goale, cu care se 'mbracă bulgărimea de la margenile Dunării l

Căci cel mal mulți din aceşti lăudați tineri sînt feciori de Greci şi Bulgari, aşezați în această țară, şi-au urmat întru romanisarea lor următorul recept: iea un băiat de Bulgar, trimete-1 la Paris, şi resultatul chimic e un june «Romîn».

Pe la 1840, Eliad bătrlnul, pe cind încă nu se numea «Heliade-Rădulesco», adecă pe cind nu-l ameți se atmosfera Parisului, scria Marelui Ban M. Ghica următoarele: «Sint tată de familie, n'am unde să-mi cresc copiii decît în aceste aşezăminte (ale țeril), pentru că, şi de aş avea mijloace a-I creşte aiurea, gîndul mi eu nu este să-I cresc străineşte şi el apoi să trăiască; româneşte; voiu să fac din el Romîhl, şi trebuie să ştie cele romaneşti, şi legi şi obiceiuri. Ticăloşi aii, fost părinții şi ticăloşi fiii, cari orbeşte s'aii crescut

pentru «alt veac» şi pentru «altă țară» şi aii trăit apoi în «alt veac» şi în «altă țară».

în mod mal precis abia se poate arăta ce lipseşte acelor indivizi, pe cari geograficeşte, şi pentru că el o gpun, îl numim Romînl. Li lipseşte simțul «istoric»: *el* se țin de nația romanească prin împrejurarea că £'au născut pe cutare bucată de pâmînt, nu prin limbă, obiceiuri sau manieră de a vedea.

Astfel vin pătură după pătură în țara noastră, cu ideile cele mal. ciudate, Scoase din cafenelele franțuzeşti sau din scrierile lui Saint-Simon si ale altor scriitori, ce nu erau în toate minții le, iar formele vieții noastre de astăzi au ieşit din aceste capete su-. cite, care cred că în lume poate exista adevăr absolut jşi că ce se potriveşte în Franța se potriveşte şi la noi.

Cind aii sosit la graniță, bătriniî îl aşteptau cu masa întinsă şi cu luminări aprinse; habar n'aveau de ce-I jaşfeaptă şl de ce belea şi-au adus pe cap. Bucuria lor că venise atîția băieți tobă de carte, scoşi' ca din cutie şi frumoşi nevoie mare!

Dar ce să vezi? în loc să li sărute minele si să li mulțămească, el se fac de către pădure, şi încep cu libertatea, egalitatea, fraternitatea şi suveranitatea, în-„ctt bătriniî îşi pierd cu totul călindarul. Parcă se ipornise morile de pe apa Siretiului. Şi li povestiaii „cite în iună şi în soare, cîțl cal verzi pe părești toți; c'un cuvînt, cite prăpăstii toate. Cum să nu-I amețească ? Cap de creştin era acela ? Unde e mal pomenise atitea asupra lui? Apoi s'au pus pe iscodit porecle bătrînllor. Ba strigoi, ba baccele, ba ciocoi, ba retrograzi, ba cite altele toate, părią aii ajuns să li ?ică, că nu sînt nici Romînl,— că numai d-lor, cari §tiu pe Saint-Simon pe de rost, sînt Romînl, iar bătrînii sînt altă mincare. Vorba ceia: \ i u crede ceia

ce vezt cu ochii, crede ceia ce~ţl zic eu. Şi, eu toate acestea, el nu fusese deeUV tocmai numai RomlnL

De aceia, la dreptul vorbind, nici nu pricepeau ***bim*** acusarea ce li se lăcea. Neam de neamul lor trăit în ţară, nepricepind altă limbă dedt cea romanească, **ÎQ-**chinîndu-se în această limbă, vorbind cum se vorbeşte cu temeiu şi sănătos, fel, auzind ţiunile şi ţioaile, imperatorele, redaptorele, admisibilele şi propriamentele, aii gîndit în ghidul lor: «De, frate, noi om fi fost «proşti. Noi socotiam că, daca ştim ceaslovul şi psal" «tirea, cum se ară gospodăreşte un ogor, cum se . «cresc vite şr cum se strmg banii, apoi ştim multe. «Da' ia auzi-I, că nu ştim nici măcar româneşte.» Şi,, în loc să iea biciul din cuiu să li arate care li-i popalor, au zis: «Da, dragii moşului, aşa o fi. N'om fi «ştiind nici româneşte... Dar de acum mult a fost, «puţin aii rămas, şi în locul nostru voi veţi stăpini «lumea, şi veţi orîndui-o cum vă va plăcea vouă.» Şi, luîndu-şl ziua bună de la lume ca de la cel codru verde, s'aii strecurat pe rîrtd acolo—unde nu li mal zice nimenea că aii fost rălRomîni,—mal fericiţi declt noi, cari am fost meniţi să ajungem zilele acestea de ticăloşie, în care ţara se înstrăinează pe zi ce merge în gîndire şi 'n avutul el, şi cind toţi se fălesc de a fi Romînl, fără a mal fi. Uimitoarea putere a fraselor, împrejurarea că mulţi dintre liberali erau chiar copil de-al lor, cari aşteptau numai ca el să închidă ochii, pentru ca să bată la tălpi averea moştenită, credinţa^ că cel ce venise tobă de carte ar fi mal folositori ţeril dedt dinşil, patriotismul lor, totdeauna încercat şi dovedit prin cinci veacuri, de cind aii stătut stîlpl acestor teri, i-au făcut să Iacă nwteum şisă se re-r tragă din viaţa publică fără zgomot, fără opoziţie, fără-* mînie.

I-au tras liberalii pe sfoară, cuu îl trăsese c'un veac

jji i

şi jumătate innainte fanariotul Măvrocordat. Acest Domn şiret nu putea pune biruri grele pe ţeranî, peiitru că erau vecini, şi peste cisla, care-I ajungea pentru plata dării către Poartă, prea puţin mal ieşia. Ce va fi fost vecinătatea aceia, nu ştim bine nici astăzi, dar, tocmai pentru că n'o ştim, ni se pare că trebuie să fi fost o măsură luată de Domni, după vremi de mare turburare şi de invasil, ca să statornicească oamenii, să nu umble din loc în loc cu bejănia. De-ar fi fost vjce-un răii pe capul oamenilor, ni*e spuneau cronicarii, cari totdeauna revarsă cuvinte de mînie asUpra orinduielelor ce asupriati norodul. Precum liberalii li ziceai boierilor «strigoi» şi alte celea, asemenea li-a zis şi Domnul fanariot că sint vînzătorl de sclavi, tirani, etc, şi li-a luat ochii, încît ei s'aii adunat şi, cu Mitropolitul în frunte, aii ridicat vecinătatea, şi s'ău legat cu jurămînt că neam de neamul lor n'a mal înfiinţa-o. Atit a şi aşteptat Domnul.

Ne mai fiind oameni boiereşti, erau al nimăruia, şi de a doua zi li-a pus biruri, ce nu le mai avuse niciodată, birUri pe care apoi le-au încincit şi înzecit peste cîţlva ani.

Şi, ca şi la începutul veacului trecut, urmările bunel lor credinţe aii fost cumplite. Bătrînil aveaâ gură de lup şi inifriă de miel; aii venit liberalii cu gura de miel, plină'de cuvinte amăgitoare, dar cu inima de lup. Ce-au făcut, vom vedea mal pe urmă.

IV. Ilustraţii adtaiiiistratiye':

Daca i-aîi apUcat liberalii pe boieri Innainte, se înţelege că opinia publică din ţară s'a pornit asemenea asupra lor.

Nu înţelegea nimenea atunci la noi — şi abia acum

i iTimpul» din 18 Decembre 1877.

au început să înțeleagă pe ici pe colea— că temeiul unul Stat e munca, şi nu legile. Nu înțelegea, asemenea, aproape nimeni că bogăția unul popor stă, nici în bani, ci iarăşi în muncă.

Banul «represintează» numai munca, nu este ea însăşi, si, aducind bani multl cu ciubărul într'o tară, în care munca lipseşte, vel ajunge să plăteşti o zi de lucru c'un napoleon, o păreche de cisme cu cinci, şi încolo tot povestea veche, adecă tot sărac; dovadă țerile cu mine de aur din America. Căci, dintre celcî cîştigă 10 şi cheltuieşte 11 şi cel ce cîştigă 2 şi ci eltuieşte 1, acest din urmă e cel bogat, iar cel d'intăiu e sărac. Apoi se mal răspîndise încă o părere greşită, care era, ba mal este încă aproape generală, că țara noastră e cumplit de bogată şi că. poți cheltui din greu, ea tot o să aibă de unde plăti. Nu 'nțelegea nimeni că bogăția nu este în aur sau în pămînt, ci în brațe şi că, unde lipsesc brațele saii calitatea producției e proastă, nu poate fi nici vorbă măcar de țară bogată.

Deci, în țară săracă am voit să introducem de-a' gata toate formele civilisației apusene.

Trebuiau şcoli. Prin ce le puteai înființa? După cum am spus, buruiana noastră de leac—prin muncă. Trebuia ca şcolile puține,^ cîte eraii, să se ridice la cel mal înnalt grad de desvoltare cu putință, precum se şi începuse treaba, în vremea în care d-nil Laurian, M. Kogălniceanu ş. a. nu erau decît simpli profesori de liceu. Pentru atita treabă erau şi buni. Generația ce li-ar fi urmat, ar fi făcut altele mal bune si mal multe şi, în treizeci de ani, clțl sînt de atuncea, aveam astăzi scoli destul de multe si bune si o generație sănătoasă, care ar şti să gîndească limpede şi cu temeiii şi să înşire două cuvinte potrivite pe hîrtie.

Aceasta ar fi fost calea de dezvoltare prin muncă.

Am luat calea contrară. Pe vechil profesori de liceu i-am prefăcut în profesori de Universitate, deşi nu se potriviau de loc, căci nu se ocupase toată viața c'un singur obiect; apoi am făcut o mulțime de şcoli secundare, pe care le-am umplut cu care cum ni-au ieşit înnainte, apoi mii de şcoli primare, la numirea personalului cărora chiar de cap nl-am făcut. Afirmăm că sînt sute de învățători cari nu ştiu să despartă cuvintele unul de altul, nici să puie punct şi virgulă unde trebuieşte. Nu mai pomenim de sintaxă saii de ortografiej căci în privirea această e Vavilonie curată, şi fiecine crede că poate scrie cum îî place.

Ni-a trebuit o administrație mal bună. Boierii îşi procopsiau vechilii de moşie, făcîndu-I zapciî. Răii şi fără cale, n'o făgăduim —, dar ce au făcut liberalii 7" Au numit pe orişicine, numai să fi ştiut a înnoda două slove, adecă tot pe acei vechili, numai că li dădură dreptul de a juca pe autoritatea Statului față cu foştii lor stâpînl. Ce treabă avea însă zapciul vechiu?" Să îngrijească ca oamenii să-şl semene toți, pămîntul, să depuie partea lor în coşarele de reservă şi, din cînd in cînd, îl mal scotea şi la cîte un drum, a cărui facere o poruncise Domnia.

Bun, răii — atita treabă ştia să facă.

Dar se mal potriviau el cu noua stare de lucruri, cu cerințe mal mari ? Citu-I lumea şi pămîntul nu. Căci, fiind astăzi omul liber de a nu ținea coşare de reservă şi de a nu-şl sămăna ogorul propriu, adecă liber de a muri de foame cît i-o plăcea, subprefectul, care azi nu are o ideie mal clară de ceia ce trebuie să facă, decît predecesorul lui, nu mal are niclo treabă, ci e curat un agent de corespondență între Prefectură şi primării; iar prefectura este un birou de corespondență între Ministeriii şi subprefecturi şi, în linia

din urmă, Primăria e un birou de corespondență intre autorități şi particulari," o treabă pe care serviciul poştal o îndeplineşte mai bine şi mai răpede. Afară *ăe* aceasta mai sint încă ceva; agenți electorali față cu cei cari-şî vind votul.

Li s'au *lu&t* atribuțiile simple, pe care le aveaii zapciî vechi, şi li s'au dat altele, pe care nu Ie pricepeau de loc, căci administrația este o ştiință, iar subprefectul de azi nu ştie mai mult decit a scrie neortografic şi a încurca slovele tipărite pe hîrtie, fără a şti ce zice într'insele.

A administra? Dar întrebatu-s'a vreunul din geniile universale ale liberalismului ce va să- zică a administra? Ce va să zică bună-starea populației, ca pe un lucru încredințat înțelepciunii şi vegherii tale? Să gindeştî pentru cel ce nu gîndeşte, să pui în cumpănă dările comunale, să li deschizi oamenilor ochii ca să nu puie dări peste dări, ba butucărit, ba stupărit, ba văcărit, ba cite comedii toate îi trec prin cap primarului pentru a stoarce şi cea din urmă picătură de sînge din țeran ?

Ce era mai firesc, decît ca liberalii să se întrebe ce însemnează a administra'. îndată ce şi-ar fi făcut aceştă întrebare, ar fi văzut ce lucru gingaş e administrația şi cît e de necesar ca un subprefect să ştie atita carte cît şi un profesor de • administrație şi de economie politica, şi, pe lingă aceasta, ii trebuie şi o deprindere cu locul în care trăieşte, pentru a şti să aplice ceia ce ştie.

Excepție făcînd de țara noastră, administratorul.pretutindenea e un adevărat părinte al populației rurale. El are să judece, cînd scade populația, de ce scade; cînd dă îndărăt producția, de ce dă; cînd eun drum de făcut, pe unde să-l facă; cînd*e o şcoală de înființat, unde s'o aşeze mal cu folos, si în sfîrsit el e autoritatea care cu vorbă bună poate convinge pe țeran că trebuie să aleagă de primar in sat pe cel mal harnic, •**mal** de treabă şi mal cuminte Romîn, iar nu pe cel mal hărțăgos, m«I bun de gură şi mal rău de treabă; el vede dacă notarul şi învățătorul ştiu. carte şi dacă .popa îşi vede de biserică, ş. a. ni. d. Pentru sarcina de subprefect se cere atita ştiință, atîta desinteresare, atita patriotism, pe cit le poate avea numai un om cu multă şi temeinică' cultură. Cum că vor fi între cel de azl, şi oameni cum se cade, admitem, dar, in orice cas, o .cultură temeinică şi o experiență lungă sint o garanție mal mare decît niclo cultură şi niclo experiență.

Dar, fiindcă la aproape toate posturile din țară poate aspira oricare cenuşer, de aceia fiecine, care a învățat două buchi, lasă plugul, cotul şi calupul *in* ştirea lui Dumnezeu şi rîvneşte a se face roată la carul Statului. Şi-aii făcut ei, nu-î vorbă, mii de locuri, în care să încapă, dar nu-l încap pe toți, încît acuma au de #înd să mal scoată la maidan alt moft, descentralisarea şi electivitatea funcționarilor publici, ca, cel puțin pe rind, să încapă în pita lui Vodă; adecă vor să creeze un Guvern de zece ori mal scump, c'un personal de zece ori mal numeros şi mal netrebnic decît cel de azi, care să ge schimbe din trei in trei ani şi să se dSature toți, căci numai cu libertatea, egalitatea şi fraternitatea sadea nu se cîrpeşc toate coatele rupte.

IV,. Dar să nu ni uităm vorba. Oameni cari nu. ştiu bine scrie şi ceti în țara noastră sînt mulți, şi vor fi din ce în ce mal mulți. Toți aii dreptul de a fi funcționari al Statului supt diferite forme, şi toți aspiră ca măcar subprefect! să li dea Dumnezeu să ajungă.

De acolo au interes ca liberalii să vie Ia Guvernul central, pentru că atunci se mătură țara de la un -capăt **pană** la altul, atunci e vremea ca un advocat , țfără pricini să se facă director de şcoală secundară,

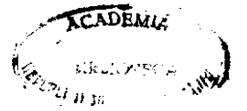

un altul primar de oraş, un al treilea revisor de scoale, un al patrulea, prefect. Dar, odată intraţi în pîrie, *el* au interes să ţie mult Guvernul liberal, şi, fiindcă- acesta atirnă de Camere, deci de alegeri, ei se fac luntre şi punte cai să-şi scoată prietenii deputaţi. Dar" prietenii în mare parte sînt, sau el înşii arendaşi al Statului, sau rude cu arendaşii, sau antreprenori de lucrări publice, sau advocaţi de antreprenori, sau aiP procese cu Statul; deci caută să fie aleşi, ca să tre-' mure miniştrii de dinşil şi să li facă treburile. Bă^ canul, negustorul, preotul, cari nu ştiu istoriile astea,' îşi dau votul, pentru că «libertatea» e în primejdie, şt mai ales pentru că liberalii promit totdeauna că nu se va mai plăti nicio dare; nici timbru n'are să *mat* fie în vremea lor, nici capitaţie, nici monopol de tutun, nici armată, nici dări pe băuturile spirtoase, ci numa£ posturi multe, în care să încapă toţi, şi Pastele Domnului, Pastele Libertăţii de la un capăt al terii la altul.-

Acuma, cumu-I omul, de se gîndeşte mal întăiii la sine, el nu vede legătura în care staii toate lucrurile" cu munca şi punga lui, nu vede că toţi liberalii nu speculează decît să trăiască de la dînsul, pentru că- n'âu nimic şi nu ştiu nimic, ci crede ce-I spun ga-' zetele, care ies ca ciupercile asupra alegerilor, în tipo' grafii jidoveşti, tipărite pe datorie, şi astfel omul, bes-" meticit, alege cinstitele obraze propuse şi se injghiabâ> Camera liberală.

Acum adunătura de gheşeftari din Dealul Mitropo'- liei se pune să judece lumea. Mal întăiii toţi din Gu-- vernul trecut, fie miniştri, fie funcţionari, aii fost ceF puţin hoţi, stabilesc domnialor.

De aceia proces tuturora—, iar funcţionarilor, desti-< tuire. Dacă unuia nu-I găseşti nici măcar cusurul per care-1 are soarele, şi dacă are mai multă ştiinţă *d&'* cum s'ar cere pentru serviciul lui, îi desfiinţezi deo^ cam dată postul pentru că trebuie făcute economii, apoi îl reînfiinţezi, cînd ţara e iar bogată şi-ţi pul ciracul în locul găsit vacant,— ca din hitlmpîare.

în predmetul' alegerilor li se face primarilor cu ochiul de a protegia la muncile agricole pe cel ce ţin cu Guvernul, pe rudele miniştrilor şi prefecţilor, iar- la ceilalţi rechişiţii şi perchi8iţii şi ordin verbal, ca nu cumva ţeranul să li lucreze pe moşie. Pentru acest scop se desfiinţează legea tocmelilor, pentru ca cel ce a -dat bani ţeranilor să n'aibă lucrători, iar cel ce n'a dat să-I angajeze cu te miri ce şi' mal nimica, cu în- scrisuri pline de clause penale, pe care apoi tot sub- prefectul liberal le judecă în -absenţa împricinatului • ţeran şi-1 condamnă să-I deie arendaşului pană'şi ce- nuşa din vatră. .

Familii ultra-liberale s'aii deprins şi cu treaba asta. Aii tras la sorţlşă vadă, care dintre ei să fie*, «con- servator», şi apoi acela face treaba celorlalţi cîndu-s conservatorii la putere, iar restul roşu face trel»le celui unul, cînd sînt liberalii la putere.

Şi astfel mii de oameni rîvnesc în ţara aceasta, să capete avere şi onoruri pe calea Statului, său cel puţi», să trăiască de la dînsul. Prin ideia curat negativa a libertăţii, care nu însemnează nicăieri alta, decît ca să nu fiii oprit de a munci, adecă de a produce bunuri reale, liberalii din România aii ajuns la ideia positivă^ că libertatea trebuie să li dea şi demîncare şi încăl- ţăminte şi lux şi tot ce le pofteşte inima, iar clasele muncitoare ?... Pe apa Simbetel meargă! Apres nou» le deluge. Cit lumea n'avem să trăim, nu-î aşa? Cit vom trăi, să ni curgă laptele 'n păsat... După aceia bun e Dumnezeu, şi va.avea grijă de clasele pe. care Ie sărăcim şi stoarcem.

Acesta e liberalismul la noi în ţară. Cel cari nus sinonimic, nu represintează nimic, nu au nimic, for-

mează o societate pe acțil (un abonament Ia «Romînul» saii la «Telegraf»), formează apoi cpmitete prin județe, un fel de filiale, cu liste exacte a' domeniilor Statului şi-a' funcțiilor existente, deschid jurnale, în care arată «națiunii suverane» că libertatea e in pericol, amăgesc mulțimea, care totdeauna şe luptă cu greutatea vieții, făcînd-o să creadă că ei sînt, mintuirea, fac alegerile, şi-apoi, cînd ajung sus..., țin'-te bine.

De la un capăt al terii pană la altul se conrupe orice simțire curată, orice om onest. Ici unul e aruncat pe ulițt cu o familie grea, pe care o ținea de pe o zi pe alta cu leafa lui, pentru ca să vadă pus în locu-î pe un om care ştie tot atît saii şi mai puțin decît dinsul; dincolo un arendaş e dat afară de pe moşia Statului, pentru că, deşi are o avere întreagă băgată în sămănăturî, n'a plătit la termin şi un deputat vrea să ieâ moşia cu prețul jumătate şi să se folosească şi de sămănâturile omului..., şi tot aşa in infmitum.

Conservatorii ati încercat ani îndelungați de zile a cîrpi o clădire, a căriî temelie chiar e o mare greşală. Astfel i-am văzut că, înspăimîntațî de dilapidările de bani publici, de plastografii liberale ş. a., au botezat crimele delicte, ca să vie înnaintea tribunalelor, adecă înnaintea unor oameni cari aveau conştiința greutății crimelor; aii voit să reducă prefecturile, au redus primăriile la. sate, pentru a putea controla mal de, aproape pe primari, notari şi perceptori; eraii pe calea de a înființa şcoli reale şi de meserii, în care şă între progenitura acestei generații conrupte şi sâ învețe ceva, cu care să se poată hrăni... Aş! *Df-a* doua zi cum aii venit liberalii, au suflat în elş şi au dispărut, ca si cînd n'ar fi fost de cînd lumea.

De cîte ori li arăți toate isprăvile!, zic: «Apoi noi tfam fost decît foarte puțin Ia Guvern». Dâr un palaJL zidit în zece ani se strică în două zile, d-nil miel, §i,

dac'ațl fost în stare să treceți într'o bună dimineață cu buretele peste toată dezvoltarea istorică a terilor, cu cit mal mult veți izbuti aceasta, neavînd de risipit decît reparaturile, făcute cu greii de conservatori.

V. Din abecedarul economic[1].

De cîte ort un creştin s'apucă la noi să scrie un rînd, ca să lumineze neamul —presa este lumina, după cum zic domnia lor —, de atitea ori pune mîna'n raft şi scoate la iveală o carte nemțească sau una franțuzească şi răsfoieşte **pană** ce găseşte ce-I trebuie. Precum ni s'aduc de-a gata din străinătate şi n'avem -alt chin decît să băgăm mîniie în mînecile paltonului venit de la Viena şi piciorul în cizma parisiană,. fără a ne preocupa mal departe din cîte elemente economice se compun lucrurile, tot astfel facem şi cu cunoştințile; le Juăm frumos din cărți străine, le aşternem pe hîrtie în limbă păsărească şi facem ca negustorul care nu-şl dă nici el seama.de unde-I vine marfa, numai să se treacă. Chiar învățații noştri, cînd vor să polemiseze^ polemisează cu citate. Cutare minune a străinătății, d. X sau Y a vorbit cutare lucru, deci trebuie să fie neapărat adevărat şi să se potrivească, pentru că au ieşit dintr'o minunată morişcă de creier.

Să- fie d. X. sănătos, împreună cu toată casa, dar •de se potriveşte, e altă căciulă!

La gazetarii, romîni, mal ales la cel liberali, lucrul •e şi mal simplu. îşi pune mal întăiii degetul în gură şi vede cîte «cuvinte» 11 vin în minte. La chemarea aceasta se deschide dicționarul nepaginat al capului, •compus din prea puține file, pe care stau scrise libertate, egalitate, fraternitate, legalitate, suveranitate şi alte cuvinte tot cu atîta cuprins material, şi după aceia le înşiră, mal puind pe la soroace şi cîte un Ştefan sau

[1] **i «Timpul» din 21 Decembre 1877.**

Mihaî Viteazul, din buzunările cărora'scoatem ce *ni* pofteşte inima.

Bietul Ştefan Voevod! El ştia să facă fărîme pe Turci, Tătari, Leşî şi Unguri, ştia nițică slavonească, avuse mal multe rindurl de neveste, bea bine la via vechili de Gotnar şi din cînd în cînd tăia capUl vre-unul boier sau nasul vre-unul prinț tătăresc. Apoi descăleca tîrgurî de-a lungul rîurilț>r, dăruia panțirilor. şi darabanilor locuri bune pentru păşunarea herghe-liilor de cal moldoveneşti, a turmelor de ol şi de vite albe, făcea mănăstiri şi biserici, şi apoi iar bătea Turciî, şi iar descăleca tîrgurî, şi iar se 'nsura, pană ce şi-a închis ochii în cetate la Suceava, şi l-aii îngropat cu cinste la mănăstirea Putnel., Ce-şl bătea el capul cu idei, cum le aird'alde gazetari de-al noştri, ce ştia el de supțietura de minte din vremea de astăzi?

Pană la fanarioți n'am avut cod,—un semn, că nici trebuia Ce-I drept şi ce-I strîmb ştia fiecare din obiceiul pămîntului, şi judecată multă nu se 'ncăpea. Țară săracă, stăpînire puțină, biruri mal de loc, cară cu două oişti, să se poată înjuga boii şi dintr'o parte şi din-» tr'alta, după cum l-apuca pe om vremea pe cale de munte, case de vălătuci acoperite cu paie, pentru a li se da foc la călcarea duşmanului, ba se da foc ierbii şi se înveninau fintinile, pentru ca să moară duşmanii de. ilămîngiune şi de secetă, iar oamenii se trăgeau Ia ' munte şi lăsau cîmpul limpede in urma lor, **pană** ce venia Vodă de,I amăgia pe duşmani prin.glas de buciume în văl şi prin codri, şi-apoi val de capul lor!

îl mersese vestea Voevodulul romanesc şi Moldovenilor, că nu sînt deprinşi a sta pe saltea turceşte, ci sînt totdeauna gata de războiți, oameni yîrtoşî, cari

[1] **Pravilele *hil* Vasile Lupu şi ale lui Mateiu Basarab .nu s'aâ. introdus; niciodată, decit in partea lor canonică.**

nu ştiu multă carte, dar aii multă minte sănăfoasă; averi mari n'au, dar nici săraci nu sînt.

Şi tot astfel a fost **pană** în vremea noastră; **— pană** ia Regulament, cea d'intăiii legiuire importată şi plăsmuită. Romînil au fost popor de ciobani, şi, dacă voieşte •cineva o dovadă anatomică despre aceasta, care să se potrivească pe deplin cu teoria lui Darwin, n'are decit să şe uite ia picioarele şi la mînileliil. El are mînî şi picioare mici, pe •cînd naţiile care muncesc mult, aii mini mari şi picioare mari.

De acolo multele tipuri frumoase, ce se găsesc în părţile unde ai noştri n'aii avut amestec cu nimenea; 4e acolo cuminția Romînulul, care ca cioban a avut multă vreme ca să se ociipe cu sine însuşi, de acolo Jhnha spornică şi plină de figuri, de acolo simțimîntul adine pentru frumuseţile naturii, prietenia lui cu codrul, cu calul frumos, cu turmele bogate, de acolo poveşti, cîntece, legende —, c'un cuvint de acolo un pOpor plin de originalitate şi de-o feciorească putere, formată prin o muncă plăcută, fără trudă, de acolo însă şi nepăsarea Iul pentru forme de civilisaţie, care nu 1 se lipesc de suflet şi jn'au: răsărit din inima lui.

Ati venit Grecii, şi-aii domnit o sută de ani. Cind aii ieşit din ţâră, nici urmă n'a mal rămas prin sate. Parc'al fost trecut cu buretele peste colachiile şi bizantinismul acestor damblagii. Poporul nostru a rămas nepăsător la reformele greceşti, ruseşti, franţuzeşti, şi nu-şl dă nici azi bucuros Copiii la şcoală, pentru că-.simte c6 sofft de şcoli avem. •

Ci înnainte acest sentiment de sănătoasă barbarie era predomnitor:

Radu-Vodă cel Mare adusese în. ţară pe Sfîntul Nifon patriarhul, ca să ne puie la cale. Se 'ritreba şi **P**1, ce o mal fi si- civilisatia, si voia s'o vadă cu ochii. Dar sfîntul, venind; începu aă dea sfătuirl pentru

schimbarea legilor şi obiceiurilor, pentru introducerea paragrafelor ş. a< incit Vodă-I zise într'o zi: «Ia slăbeşte-ne, popo, că ni strici obiceiele». Sfint, nesfint, vedea el pe cine nu văzuse, de nu pleca în ţara cu* l-au fost avut!

Acesta-I sentimentul oricărui popor sănătos, căruia-! propui să-I altoieştl ramufî străine, pe cînd ei e dispus a-şl produce ramurile sale proprii şi frunzele sale proprii încet şi în mod firesc. Un asemenea popor însă îşi impune felul lui de â fi şi vecinilor. Ce ar zice liberalii de la noi dacă li-am spune, că, pe cînd el introduc istorii franţuzeşti în instituţii, limbă şi da tine, tot pe atuncea în Rusia de amiazăzi se introduc pe zi ce merge datinile romaneşti printre Malorosienî, cari au îndrăgit felul de a fi al Remînuluî.

Dar aici se iveşte totodată întrebarea: cui i-a putut veni în minte de a introduce toate formele costisitoare de cultură ale Apusului într'o ţară agricolisată abia pe la anul 1830? Sigur că numai oameni cari *nu-şî* cunoşteau ţara de loc.

Oare crezut-au reformatorii că lucrurile acestea nu vor ţinea bani? Şi,dacă ştiau că vor ţinea, n'au ştiut de unde, cum şi cine-I va plăti? Nu ştia absolut nimenea, cum Stat, armată, biserică, cultură, c'un cuvint tot ce e comun al naţiei, se plăteşte numai şi numai din prisosul gospodăriei private, cum că din acel prisos se hrănesc toate formele civilisaţiel şi că, dacă istoveşti pe acesta, atunci începi a minca însuşi capitalul de muncă ăl oamenilor, condiţiile existenţei lor private, şi-i ucizi economic, dec! trupeşte şi sufleteşte?

Apoi de ce munceşte omul? Ca să aibă el din ce trăi. Dacă ascultă vioara sau petrece serbătorile, cheltuieşte prisosul timpului şi banilor lui, nu insă. ceia ce-I trebuie pentru ca să-şi ţie sufletul lui şi-al copiilor.

Dar puterea fisică a unul om e restrînsă, căci natura n'a făcut calculul că această, putere va avea de hrănit din prisosul el Ifoeratt, ădvdcaţl, pierde-vară şi alte. soiuri de părăsiţi, ci i-a dat fiecăruia atita putere, ca să se poată ţinea bine şi să mal puie şi ceva la o parte, pentru ca mîne să poată reîncepe munca cu mijloace mal multe. Va să zică prisosul, pe care muncitorul îl poate pune Ia dispoziţia civilisaţiel şi a junilor crescuţi la Paris, e foarte mic. Dar ce li pasă d-lor de aceasta! Liberi nu sînt de a sărăci lumea?;

D. C. A. Rosetti, in cuvintul său'de la CircS vorbia ; cu despreţ despre calitatea cea mal bună care o aveau \ boierii. «Ţara ? — întreba d-lul — «patruzeci de boieri mari, patruzeci de boieri mici, iată ţara pe cînd eram eu tinăr.» Ţinem seamă de aceste cuvinte. Ţara n'avea pe umerele el decit optzeci de oameni, încît la 30.000 de suflete venia un boier, şi încă şi acela cu trebuinţe foarte mici; adecă optzeci de oameni, cari umblau cu zilele în palmă şi ţineau neatîrnarea teri! prin isteţie şi adesăa prin sacrificiul persoanei sau al averii lor, adecă compensau pe deplin munca socială ce-i 'purta.

Astăzi avem zeci de mii de liberali, cari nici umblă cu zilele în palmi, pentru că nici turc, nici leah, nici ungar nu caută să-î taie, nici de vre-un duh aşa supţire nu se bucură, nici compensează prin ceva munca socială, pe care o istovesc din rădăcini, mîncînd chiar condiţiile de existenţă a' claselor producătoare, nu prisosul lor. . . -

Moţul din Ardeal e un negustor foarte cuminte: lui nu-l trebuie la negoţ nicîun fel de samsar, nici chiar banul. El face ciubere şi doniţe,, trece in Ţara Un-

' **Pe la începutul lui Novembre 1877, G. A. Rdsetii adunase cetăţenii la o întrunire publică la Circ, spre a da pe faţă uneltirile «reacţiunil». (K.)**

gurească, şi nu se mai încurcă, ci le schimbă 'de-a dreptul pe.griu. Atitea donîţl de grîii, pe o doniţă de lemn, atîtea ciubere de grîii, pe un ciubăr de lemn.

Dacă am face si noi socoteala Moţului din Ardeal, am zice: atîtea»,mii de chile de grîii ne ţine o chilă de frase liberale, at|ţea chile ne ţin mărfurile importate din străinătate, fttitea chile ne ţin tinerii ce-şl pierd, vremea prin străini, atîtea mii de chile ne ţine Cpnstituţia, atîtea ne ţin legile franţuzeşti, cu un cuvint toate liberalismurile.

Prisoasele economiilor individuale constituiesc o suma certă. Dacă vei hrăni cu ele cîteva mii de stîrpiturl liberale, de unde îţi mal rămîn condiţiile pentru întreţinerea unei culturi sănătoase şi temeinice ? Două şute de nebuni mănîncă de sigur mai mult decît un singur Înţelept.

Deci abecedarul nostru economic zice:

Natura i-a dat omului putere mărgenită, socotită numai pentru a se ţinea pe sine şi familia sa.

El produce ceva mai mult decît consumă. în acest «ceva»* ma£ mult, în acest prisos sînt cuprinserîntăiu ceia ce-I trebuie pentru a reproduce, va să zică con: diţiile muncii de mîne, şi încolo.un prea mic prisos, care-1 poate pune Ia dispoziţia societăţii, supt formă de dare. Din acest prea mic prisos al gospodăriei producătorului trăieşte toată civilisaţia naţională.

Dacă hrănim qu acest prisos străinătatea de idei, de instituţii şi *ie* forme, lipsite de cuprins, al căror complex liberalii au apucat a-l numi «tot ce este, romanesc?», atunci nu ni mai rămine nimic pentru ceia ce este. într'adevăr romanesc,, pentru cultura naţională în adevăratul înţeles al cuvîntului. .

..f
ii

VI. Frasă şi adevăr'.

, Nimic n'ar părea mal natural, decit ca oamenii să , «ea lucrurile aşa cum sînt şi să nu caute în nouri <Seia ce-I d'innaintea nasului lor.

Cu toate acestea tocmai calea contrară urmează.

înnainte de a da exemple din ţară, dăm unul din ^străinătate.

Socialistul Bebel, in foaia sa «Volksstaat», anul 1873, «pune următorul lucru:

«Sau există Dumnezeii, şi-atuncl slntem traşi pe sfoară, sau nu există, şi-atuncl putem face ce-om pofti.» Frasa întoarsă nu va fi nici mal clară şi mal cuprinzătoare de cum e. Să zicem: «Sau nu există Dumnezeu şi-atuncl sîntem traşi pe sfoară, saii există şi-atuncl putem face ce-om pofti.» -

Tot astfel sînt toate frasele radicalismului. Oricum le-ai întoarce, cuprinsul lor nu s'ădaogă, pentru că «u-1 au; ba adesea contrariul lor cuprinde mal mult .adevăr decît ele însele.

«Luminează-te şi vel fi.» Poate contrariul e adevărat. «Fii şi te vel lumina!» Căci.o existenţă lungă *i sigură va avea drept fruct al el cunoştinţa, adecă lumina. Tot aşa-i şi cu «voieşte şi vel putea!». «Să poţi, şi-atuncl vel şi voi», căci omul vrea ceia ce poate, iar, cînd vrea ceia ce nu poate, nu-I în toate minţile.

Dar, fie cum o fi, cu vorbe nu-l încălzeşti pe nimenea, şi vorbe rămîn toate abstracţiunile, şi, cu cit mal abstracte sînt, cu atît mal curata vorbă de clacă*

Dar cu asemenea cultură din gazete aii început re4 formatorii noştri. Căci nu mal este. îndoială că n'au învăţat mal nimic de la străini decit să vorbească eupţire, să se. îmbrace supţire şi să jifje lumea la cale •cu frase. Cultura fraselor o puteau învăţa bine din gazetele străine. .

i «Timpul», din 23 |jiecembre 1877.

Oamenii scot acolo gazete in toate zilele, şt neavind ce spune, abstracţiunile li vin foarte bine la Uidejnînă, căci prin mijlocul lor poţi scrie coaie întregi fără să spui nimic. Să nu ne înşelăm. Beţia de cuvinte din gazetele romaneşti e numai întrecerea beţiei de cuvinte din cele străine: Mal puţin culţi, deci avlnd mal puţine de împărtăşit **decifr8tŢjâMl**,|fazetariI noştri au şi mal multă nevoie de gură, decîfc ole cap, dar şi în străinătate lucrează- în mare parte gura, fără ca creierii să ştie mult despre aceasta. Ci I» străinătate- în genere nu prea ieau oamenii gazetele în. serios„ întru cit s'atinge de partea lor intenţională. Se ştie că. slnt făcute pentru a trezi patimile societăţii şi a-crea, în public atmosfera ce-I trebuieşte Guvernului sâuv adversarilor săi spre a inaugura suirea unora şi coborirea altora; în sfîrşit presa nu-I cu mult mal mult decit o fabrică de frase, care cu făţărnicie omenească îmbracă interese străine de interesul adevărat al pc- pdrulul.

Căci ce este Statv^l, şi ce scop are el? Nu din carte — aievea.

Iasă cineva pe uliţă sau la cîmp, şi va vedea îndată' ce e. Colo unul vinde, altul cumpără, unul croieşte, altul coase, uri al treilea bate fierul pănă-I cakL 1$ cîmp se ară, se samănă, se seceră, colo meliţă cinepa,. ţes, tund ol, şi nUmaî în zi de serbătoare stau minile şi lucrează creierul. Atunci se foloseşte omul de prisosul liber al unei vieţi de muncă, merge la biserică, după aceia la horă•—, în sfîrşit săptămina toată e a stomahuluî, serbătoarea e a creierului şi a inimii.

Materia vieţii de Stat e munca, scopul muncii bunul) traiii, averea, —- deci acestea sint esenţiale. De aceia se şi vede care e răul cel mal mare: Sărăcia.

Sărăcia e izvorul a aproape tuturor relelor dur lume: boala, darul beţiei, furtişagul, zavistuirea bu-

nurilor altuia, traiul răii în familie, lipsa de credinţă, răutatea, aproape toate sinţ cîştigate **sau** prin sărăcie proprie saü prin eărăcia strămoşilor.

Sărăcia trebuie luată în înţelesul el adevărat.

Sărac e cel ce se simte sărac, căruia îl trebuie neapărat mal mult decît are.

Că este aşa, ni e dovadă suma de cuvinte care în-- semnează relele morale prin cuvinte împrumutate sărăciel şi bóaleí. Mişel, altă dată însemna sărac, azi înseamnă lipsă de calităţi morale. Tot astfel, «miserable», francés, şi «elend», german. Odată Voevozii romaneşti dăruiau prin hrisoave pe «mişei» în înţelesul lor,- astăzi, mişeii in înţelesul nostru stăpînesc toată ţara de la un capăt la altul."

Calităţile morale ale unui popor atîrnă—abstrăgînd de climă şi de rasă—de la starea sa economică. Blîn-- deţa caracteristică a poporului românesc dovedeşte că în trecut el a trăit economiceşte mulţămit, c'a avut ce-l trebuia.

Deci condiţia civilisatiei Statului este civilisatia economică. A introduce formele unei civilisatil străine, fără ca să existe corelativul ei economic, e curata muncă zadarnică.-

Dar aşa aü ficut liberalii noştri. în loc de a-şl arunpa privirile la răul esenţial al societăţii, s'aü* ţinut de relele accidentale şi fără însemnătate.

în veacul nostru se inmulţiau trebuinţele, deci trehuia înmulţită producţia şi braţele producătoare. Din contră, am urmat. Numărul producătorilor, cari» în ţara noastră sint absolut numai ţeranil,.dă îndărăt, deci e'supus la o trudă mult mal mare decit- poate purta'; şi se 'nmulţesc—cine? Cel cari precupeţesc munca lui in ţară şi în afară şi clasele părăsite. La ţară putrezese grînele omului nevindtrtef în oraş plăteşti pînea cu preţul cu care se vinde fer-

Viena sau la Paris. Căci firul de **gria** trece prin douăfcecl de mini de la. producător **pană** la consumator, şi pe această cale se scumpeşte, pentru că cele douăzeci de mini corespund cu cinzeci de guri, Care, avînd a trăi de pe dinsul, produc o scumpete artificială.

Va să zică, înmulţindu-se trebuinţele, trebuiau înmulţite izvoarele producţiuniî, şi nu-samsarlicul, căci, la urma urmelor, tot negoţul nu e decît un soiţi de aamsarlic între consumator şi producător, un fel de manipulare, care scumpeşte articolele. în această manipulare naţia agricolă totdeauna pierde, pentru că -productele el sint uniforme în privirea valorii, şi, dacă constituiesc o trebuinţă generală, nu e mai puţiaadevărat că sînt cel mai general articol de producţiune, adecă acela care se face pretutindenea.

Pe cînd naţia agricolă plăteşte atît transportul, cît şi vama şi cîştigul comerciantului, Ia cumpărătura unui articol industrial, tot în aceiaşi vreme vamă, transport şi ciştigul comerciantului se scad din preţul •cu care naţia agricolă îşi vinde productele,— va să zică ea păgubeşte duplu în tpate transacţiile ei, la vlnzarea productelor eî, la cumpărătura celor străine. **Apoi** e cumplit de mare di'ferinţa între valprl, încărcînd'500 de vagoane cu grîu, capeţi in schimb o jumătate oe vagon de obiecte de lux. Cu un cuvînt naţia agricolă e expusă de-a fi exploatată de vecinul industrial, ba de-a pierde pe zi ce merge clasele sale de manufacturieri, cari, neputînd concura cu fabrica, devin proletare.

Dovada Cea mal bună pe continent e chiar poporul nostru. Samsarlîcul, care mijloceşte schimbul Intre productele noastre şi cele străine, începe pe zi ce merge pe minile străinătăţii. Oameni bătrînl n'ar avea -decît să asămăneze fisionomia de azi a Bucureştilor cu aceia pe care o avea Înnainte de cinzeci de amV Nu-I vorbă, nu erau aşa de străluciţi Bucureştii pe atuncea, dar erau romaneşti; azi...? Ce să mal zicem de Iaşi şi, în genere, de oraşele moldoveneşti?

Toate împrejurările acestea nu se schimbă prin fişase,, ba nici măcar prin şcoli profesionale. Găcî profesiile lipsesc pentru că lipsesc condiţiile lor de existenţă.

Dar aceste împrejurări nu se schimbă nici prin legi civjle, care regulează modul în care are **a** se face te transacţiunea x, între indivizii A. şi B., nu se schimbă- prin axiomul că toţi oamenii sint liberi prin drept înnăscut şi mprescriptibil,. nici prin regula că **el** toţi sint născuţi egali, nici prin participarea tuturor la afacerile, guvernării.

Evul mediu avea o formă pentru păstrarea fiecăriî ramuri de producţie, şi aceasta era autonomia breslelor şi îngrădirea lor faţă cu orlee agresiune de din afară. La noi evul mediu a ţinut pană **mal** îerî-ala- "tăieri, şi mulţi bătrînl vor fi ţiind minte epoca în care un străin nu putea fi brealaş. Nu **mal** pomenim că pricinile dintre breslaşi se hotărau la staroste, şi se intăriau numai de Vodă; nu **mal** pomenim apoi că instituţia a fost atit de puternică, încît împărăţia, totdeauna" foarte diplomată, a Austriei şi-a introdus consulatele în ţară supt numele. şi forma de **«sta**rostii de breaslă».

Deci «Salus reipublicae summa lex esto». Puţin ni pasă pe **basa** căror principii metafisico-constituţionale 's'ar.fi **putut** realisa bunul traiu al claselor României; destul că avem. dovadă că pe calea liberalismului mergem tocmai de 'mpotrivă.

• Căci Statul are nevoie de clase puternice, şi liberalismul le-a adus la sapă de lemn. înnainte de 30-40 de ani aveam o clasă puternică de ţeranî, nu bogată, dar cuprinsă, şi începuturile unei clase, de mijloc.

Azï ţeranul scade pe zi ce merge, proprietarul,.ale «cărui interese slnt identice cu ale ţeranuluî, asemenea ; bresle nu mai avem, negoţul începe pe mînî străine, încît, mine să vrem să vindem ce avem, găsim cumpărători străini chiar în ţară, şi-am putea să ni luăm lucrurile in spinare şi să emigrăm la America. Chiar ar fi bine **rsă** ni luăm de pe acuma o bucată de loc în Mexico, în care să pornim cu toate ale noastre, cînd nu vom .mai ayea nimic în România.

Să nu ni facem ilusil. Prin atîrnarea noastră economică am ajuns ca toate Guvernele, spună ele ce-or i)ofti, să aţîrne mai mult ori mai puţin de înrîuriri străine. Nu doar c'ar sta în relaţie cu consulii—această acusare ar fi prea gravă, pentru ca s'o facem cuiva. JNe înnegrim unii pe alţii, — vorbesc de naturile mai nobile, fie ele în orice parte, nu de stîrpiturî—, ne înnegrim, zic, unii pe alţii, pentru că simţim că starea poporului romanesc e nesuferită şi că ne-am încurcat rău. Dar in această încurcătură vina istorică şi blestemul urmaşilor să^ga^.^jţsupra celor ce-aû făptuit *Aot* răul, asupra liberalilor de price nuanţă, cari aû format cadre goale, în care a intrat tot gunoiul societăţii, aii creat Guvern represintativ, pentru ca să-1 umple oameni ce abia ştiu a îndruga două cuvinte, .aii făcut ca clasa de mijloc, în loc de a căuta să .muncească şi să înflorească, să se azvirle toată asupra -,puterii Statului, ca să domnească.

Răul esenţial a fost că se 'nmulţiau trebninţele **iară** a se înmulţi producţia sau fără a se urca in mod considerabil valoarea ei ; inegalitatea claselor şi neliber-.tatea, apoi neparticiparea la Guvernul terii erau rele •cu totul neesenţiale.

Daţi-mî Statul cel mai absolutist, în care oamenii să fie sănătoşi şi avuţi — îl prefer Statului celui mai •liber, în care oamenii vor fi miser! si bolnavi. Mai

•mult încă — în Statul absolutist, compus din oameni ibogaţl şi sănătoşi, aceştia vor fi mal liberi, mal egali, *decît în Statul cu legile cele mal liberale, dar cu «oameni miseri. Căci omul are pe atîta libertate şi egalitate, pe cîtă avere are. Iar cel sărac e totdeauna aclav şi totdeauna neegal cu cel ce stă de-asupra Iul.

C U P R I N S U L :

	Pag.
Prefața . . . . «.	3
I . Actualitatea. . . . . ,	5
II. Paralele economice. . . , ...	12
III. Bătriniî şi tinerii	20
IV. Ilustrații administrative	27
V . Din abecedarul economic	35
VI. Frasă şi adevăr.	41

*** AOADSMIÎJI ***